

Grönstruktur för Vetlanda tätort

Underlag för planering

Medverkande

Dokumentet har tagits fram av Tekniska kontoret i samarbete med Kultur- och fritidsförvaltningen, Miljö- och Byggförvaltningen och Kommunledningsförvaltningen.

Arbetsgrupp

Janne Kolehmainen, naturvårdshandläggare
Annika Lundwall, landskapsarkitekt

Referensgrupp

Pär-Olof Högstedt, gatu-/parkchef
Stewe Johnsson, kultur- och fritidschef
Anders Bernberg, miljösamordnare
Anna Lundberg Danås, folkhälsosamordnare
Martin Karlsson, planarkitekt
Thomas Svensson, byråinspektör

GIS-support

Andrea Johansson, GIS-ingenjör

Text

Janne Kolehmainen

Omslagsbild

Emån vid Byestad

Foto

Janne Kolehmainen
Pär-Olof Högstedt
Sara Lööf

www.vetlanda.se

Dokumentet finns i sin helhet, med bilagor och kartor, på Vetlanda kommuns webbplats

Grönstrukturunderlaget har medfinansierats genom statsbidrag förmedlade av Länsstyrelsen i Jönköpings län.

Grönstruktur för Vetlanda tätort är ett kunskapsunderlag för de gröna allmänna intressena. Politiska ställningstaganden och avvägningar mot andra intressen görs i översikts- och detaljplaner.

Antaget av Tekniska nämnden 2020-02-20
Dokumentet är framtaget 2017

Förord

Värdet av att ha naturen nära och tillgänglig är av stor betydelse för vårt liv, som boende eller besökare, och gör att vi trivs i staden. Naturen är central för Vetlandas identitet där staden ligger inbäddad i grönska i Emåns dalgång.

Att på vägen till jobbet eller skolan, på lunchrasten, kvällspromenaden med hunden, träningsrundan eller kanske en semesterdag kunna få uppleva en glittrande bäck, en sommaräng med doft av hö, en bedårande vy från ett utsiktsberg. Eller att uppleva en höstdag med sprakande färger, få höra en koltrastdrill en magisk vårväll, en gnistrande vinterdag i skogen med snötyngda träd eller sitta i skuggan under ett träd en het sommardag. Det berikar vår vardag.

Grönstruktur handlar om allt från små parker och grönskande alléer till större rekreationsområden sammanbundna med gröna stråk.

Denna rapport är ett kunskapsunderlag av grönstrukturen i Vetlanda centralort som det ser ut nu och för utvecklingen i framtiden.

Politiska ställningstaganden gällande grönstrukturfrågor görs i fördjupad översiktsplan, detaljplaner, budgetbeslut och skötselplaner där relevant underlag från denna rapport hämtas.

Länsstyrelsen har med stöd 1§ förordning (2003:598) om statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt (LONA) bidragit med 150 000 kr (50%).

Underlaget har tagits fram av Janne Kolehmainen, projektanställd naturvårdshandläggare och Annika Lundwall, landskapsarkitekt.

Pär-Olof Högstedt
Gatu-Parkchef

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Läsbeskrivning.....	6
Syfte	6
Utmaningar för Vetlandas grönstruktur.....	7
Koppling till andra dokument.....	8
Förslag till policy och riktlinjer.....	9
Vetlandas framtida grönstruktur.....	12
Nya grönområden och stråk.....	13
Grönstrukturens värden.....	14
Upplevelsevärden - grönområdenas kvalitet.....	15
Gröna stråk.....	16
Skolor och förskolors användning av grönområden.....	17
Rekreationsområden.....	18
Naturvärden.....	19
Naturkärnor.....	20
Spridningskorridorer för växter och djur.....	21
Klimat.....	22
Landskapskaraktärer.....	23
Kulturella värden.....	24
Prioriterade områden för åtgärder/bristområden.....	25
Sammanfattad metod och fortsatt arbete.....	26
Lagstiftning	26
Arbetsmetod.....	26
Fortsatt arbete.....	27

Bilaga 1 - Kunskapsunderlag - Vetlandas gröna värden

Bilaga 2 - Beskrivning av gröna områden och stråk

Bilaga 3 - Medborgardialog och metod

Inledning

Grönstruktur för Vetlandas framtid

Grönstrukturunderlaget sammanställer de värden och funktioner Vetlandas grönområden har för människor och för växt- och djurlivet i staden. Det är ett dokument som ska underlätta för ställningstaganden i fysisk planering och i framtida investeringar. Den ska också vara vägledande för beslut i skötsel- och naturvårdsfrågor. Grönstrukturunderlaget gör inte några ställningstaganden mot andra allmänna intressen, utan är ett fördjupat kunskapsunderlag utifrån det gröna perspektivet för att bevara dessa värden långsiktigt. Avvägningar mot övriga intressen görs istället i översiktsplaner och i detaljplaner.

Ambitionen har varit att beskriva grönskans olika värden och lyfta fram dess huvudfunktioner för att öka förutsättningarna för långsiktigt hållbar samhällsplanering.

Värdet av Vetlandas parker och naturområden

Grönområdena i Vetlanda har många funktioner som knyts samman i den sammanhängande grönstrukturen. Park- och naturområdena ger staden karaktär och variation samtidigt som de ger förutsättningar för ett rikt växt- och djurliv. Ur ett folkhälsoperspektiv är de gröna miljöerna mycket viktiga då det finns en tydlig koppling mellan människors hälsa och tillgången till grönområden av god kvalitet. För förskolor och skolor är tillgång och närhet till grönområden av stor betydelse - det ökar barnens fysiska aktivitet och förebygger bland annat fetma, diabetes och stress.

Grönstrukturen i staden är dessutom avgörande för att kunna klara av stundande klimatförändringar genom att vegetationen bland annat reglerar extrema temperaturer under värmeböljor och tar hand om dagvatten vid skyfall.

Grönska för Vetlandas attraktivitet

Vetlandas park- och naturområden är fantastiska! De ger oss möjlighet till både avkoppling och motion och möten med människor, växter och djur. Grönområdena gör Vetlanda attraktivare och fyller staden med både variation och karaktär. En kommun med många naturkvaliteter, både nära och längre ut i skogarna, bör ses som en stor tillgång och gör Vetlanda till en attraktiv kommun att flytta till.

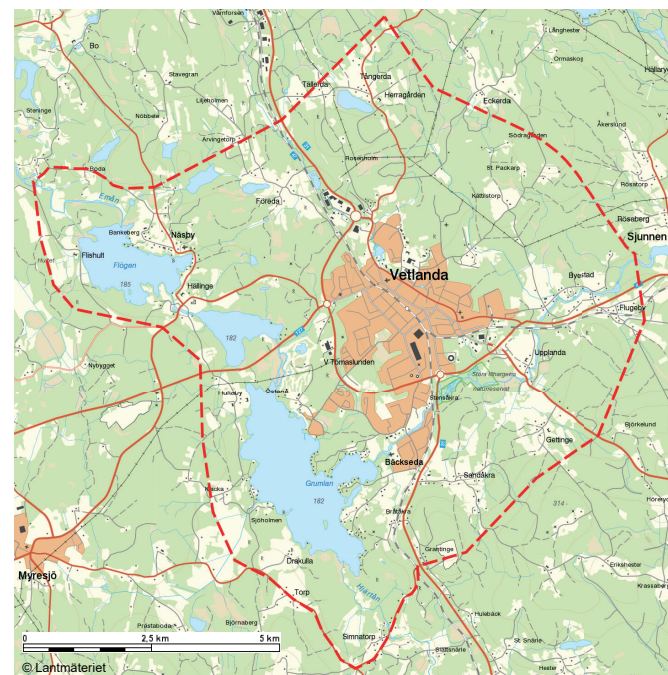
Omfattning och avgränsning

Grönstrukturunderlaget omfattar samma område som den fördjupade översiktsplanen för Vetlanda tätort (se karta). Grönstrukturens samband följer inte markägoförhållanden eller plangränser och därför redovisas även mark som inte ägs av kommunen. I Vetlanda tätort ligger dock fokus på den mark som är tillgänglig för alla.

Fokus i detta dokument ligger på Vetlandas landmiljöer men även Vetlandas blåstruktur, det vill säga vattendrag och sjöar, behandlas till viss del utifrån dess värden för en hållbar stadsutveckling.

Tillgång till bostadsnära grönområden är en stor kvalitet i vardagen, och bidrar till bättre folkhälsa. Kyrkparken.

Grönstrukturunderlagets geografiska omfattning.

Stora grönområden i stadens närhet är viktiga för människors möjlighet till rekreation.

Det finns många värdefulla naturmiljöer i och runt Vetlanda. På bilden en betesmark med Jungfru Maria nycklar i Källehult norr om Vetlanda.

Läsanvisning

Den **första delen** av grönstrukturunderlaget innehåller inledning, riktlinjer samt en sammanfattning av grönskans värden och funktioner. Här beskrivs även gällande lagstiftning samt hur grönstrukturunderlaget förhåller sig till andra planer och kommunala dokument.

I den andra delen, **bilaga 1**, beskrivs grönstrukturens betydelse, värden och funktioner utifrån fyra perspektiv:

- Ekologiska värden och biologisk mångfald
- Klimat, luft och vatten
- Kulturhistoria och landskapsbild
- Rekreation och sociala värden

Genom att redovisa grönstrukturens värden utifrån olika perspektiv blir det tydligare att gröna områden är mångfunktionella eller har potential att vara det. Kunskapsunderlaget baseras på inventeringar och analyser som gjorts utifrån de olika perspektiven.

Bilaga 2 innehåller mer ingående och detaljerade områdes-, park- och stråkbeskrivningar. Här beskrivs områdenas värden och hur de kan utvecklas för att fylla en större funktion.

I **bilaga 3** följer metodbeskrivning samt en redogörelse över den medborgardialog som förts under projektets gång.

Till grönstrukturunderlaget finns även ett **åtgärdsprogram** kopplat med konkreta förslag till förändringar och förbättringar. Tidsspannet på åtgärdsförslagen är 5-10 år och avsikten är att den ska

uppdateras och förnyas under det framtida arbetet med grönstruktur och naturfrågor.

Syfte

Grönstrukturunderlaget ska vara ett kunskaps- och planeringsunderlag i kommunens samhällsplanering. Den ska ge förslag på riktlinjer i konkreta planärenden och vägledning i beslut som rör skötsel- och naturvårdsfrågor. Den ska även fungera som ett underlag för investeringar och skötsel av gröna områden på kommunal mark.

Underlaget syftar till att öka kunskapen om grönskans värden och på så vis minska framtida kostnader genom att ta större hänsyn till grönstrukturens ekosystemtjänster.

Grönstrukturunderlaget är i första hand tänkt att användas av tjänstemän och förtroendevalda som handlägger respektive beslutar i plan- och byggärenden, lokaliseringsärenden och andra ärenden som direkt eller indirekt berör stadens gröna områden och dess utveckling.

Ekosystemtjänster är de funktioner i naturen som på något sätt gynnar människan, det vill säga upprätthåller eller förbättrar människans välmående. Det är tjänster som vi får "gratis" av naturen så som filtrering av luften, pollinering, minskade bullernivåer samt fördröjning och rening av dagvatten.

Utmaningar för Vetlandas grönsstruktur

Grönstrukturen i Vetlanda står inför flera svåra utmaningar. Flera av dem går dock att påverka på kommunal nivå.

Urbanisering och exploatering

Vetlanda växer och det är glädjande att människor och företag vill etablera sig här. Detta ställer dock krav på utbyggnad av bostäder, verksamheter och trafik, vilket innebär ett ökat exploateringstryck på de gröna ytorna. Förlust av värdefulla grönområden medför risk för framtida kostnader på grund av negativa effekter på rekreativvärden, kulturmiljövärden, lokalklimat, dagvattenfördröjning och biologisk mångfald.

Oskyddade grönområden

Även om Vetlanda upplevs som en grön stad med öppna landskap i sina omgivningar är mycket av grönskan på privat mark där vegetationen inte är säkerställd. Förvaltning och andel grönska på kvartermark och trädgårdar har betydelse för stadens karaktär liksom på mikroklimat, biologisk mångfald och möjligheten att omhänderta dagvatten.

Bristande kunskap om grönskans värden

För att en hållbar utveckling av stad och landsbygd ska vara möjlig behöver kunskapen öka om vad grönsstruktur är, samt vilka värden och funktioner den har. Utan förståelse och kunskap är det stor risk att beslut fattas som får negativa konsekvenser för människors välmående och för växter och djurs möjlighet att fortleva i staden.

Otillgänglig grönska

Barriärer som större trafikleder, stängslade områden, bebyggelse och storskaliga industriområden begränsar tillgängligheten till grönområdena. Är tillgängligheten dålig minskar användningen vilket i sin tur påverkar folkhälsan negativt.

Klimatförändringar

Klimatförändringarna kommer innebära att perioder med höga temperaturer blir allt vanligare och även maxtemperaturerna blir högre. Extrema oväder som skyfall kommer bli allt vanligare. En hårdgjord stadsmiljö är känsligare för både värme, ökad vind och ökade vattenstånd jämfört med en stad med mycket grönska. Grönstrukturens funktion för temperaturreglering och för vattenhantering kommer ha ökad betydelse i framtiden.

Förlust av biologisk mångfald

Att arter dör ut är en naturlig process och utdöenden har skett under hela jordens historia av olika orsaker. Den stora utdöendevåg av växt och djurarter som nu pågår är dock mellan 100-1000 gånger snabbare än den naturliga förlusten. Den största anledningen till att arter dör ut är förstörelse av deras livsmiljöer genom överexploatering, klimatförändringar samt att hagmarker växer igen. Ny bebyggelse och nya vägar innebär barriärer i landskapet som begränsar utbytet mellan olika populationer av växt- och djurarter. Förlusten av biologisk mångfald innebär att ekosystemen riskerar att minska i produktivitet och stabilitet, vilket kan innebära långtgående negativa konsekvenser.

Förlust av grönområden vid exploatering medför risk för framtida kostnader på grund av negativa effekter på rekreativvärden, kulturmiljövärden, lokalklimat, dagvattenfördröjning och biologisk mångfald.

På grund av klimatförändringarna förväntas kraftiga skyfall att bli allt mer frekventa i framtiden. De gröna miljöernas betydelse för vattenreglering kommer därför att öka.

Övergripande skiss över dokument kopplade till grönstrukturunderlaget.

Koppling till andra dokument

De övergripande mål som berör utvecklingen av Vetlanda tätort med omland finns framförallt i den fördjupade översiktsplanen för Vetlanda tätort, i den kommunövergripande Översiktsplanen från 2010 samt i kommunfullmäktiges Vision, kärnvärden, uppdrag och mål. Grönstrukturunderlaget bidrar främst till målet "Attraktiv kommun".

Andra kommunala dokument som har särskild relevans för grönstrukturunderlaget är Centrumplan för Vetlanda tätort 2013, Funktionsprogram förskola samt Folkhälsopolicy för Vetlanda kommun.

Utöver kommunens egna mål har de nationella miljömålen (www.miljomal.nu) stor betydelse för grönstrukturunderlaget. Grönstrukturunderlaget medverkar främst till att uppnå målen Levande sjöar och vattendrag, Myllrande våtmarker, Ett rikt odlingslandskap, Levande skogar, Frisk luft, God bebyggd miljö samt Ett rikt växt- och djurliv. Av de nationella folkhälsomålen är det framförallt Fysisk aktivitet samt Trygga och goda uppväxtvillkor som grönstrukturunderlaget bidrar till att uppnå.

Andra statliga styrdokument som har varit av betydelse är bland annat Boverkets skrift "Bostadsnära natur", där flera rekommendationer angående grönsstrukturen hämtats.

Förslag till policy och riktlinjer

Här presenteras förslag till policy, riktlinjer och strategier som beskriver viktiga kvaliteter för grönstrukturen i Vetlanda. Riktlinjerna är viktiga att arbeta med både när vi bygger nytt, när vi kompletterar den befintliga staden och när vi utvecklar de parker och naturområden som redan finns.

Riktlinjerna delas in i fyra teman baserat på de funktioner och värden som de avser att uppnå. Indelningen i teman, som följer den övriga strukturen i planen, gör det lättare för berörda nämnder och förvaltningar att bryta ner riktlinjerna till verksamhetsnära mål.

För att uppnå policyn och riktlinjerna konkretiseras strategierna i ett åtgärdsprogram. Åtgärdsprogrammet är avsedd att användas av respektive förvaltning och bör vara underlag för det årliga budgetarbetet.

Policyn, riktlinjerna och strategierna är inte politiskt antagna.

Grönstrukturpolicy

Vetlandaborna ska ha en god tillgång till gröna miljöer nära sin bostad. De gröna områdena ska ha höga värden där de ekosystemtjänster som naturen erbjuder tas tillvara.

Strategier:

- Grönstrukturen ska vara en jämlik del av samhällsplaneringen bredvid bebyggelse, trafik och annan infrastruktur.
- Samhällets utbyggnad bör ske på ett sådant sätt att de gröna ytornas kulturella, sociala, ekologiska och klimatanpassande värden upprätthålls och utvecklas.
- I de fall grönytor exploateras bör kompensationsåtgärder sättas in så att kulturella, sociala, ekologiska och klimatanpassande värden upprätthålls.

Riktlinjer för grönstrukturens sociala värden

Grönstrukturen ska vara uppbyggd så att alla i Vetlanda har god tillgång till rekreation och gröna miljöer

Strategier:

- Det bör vara max 200 m till en närpark (>0,5 ha), 500m till en stadsdelspark (>5 ha) och 1,5 km till ett rekreativt område (>30 ha) från bostaden.
- Det ska finnas ett väl utbyggt och sammanhängande nätverk av gröna stråk i staden som

leder ut i omlandet åt alla vädersträck.

- I bristområdena bör grönskan ökas och i de fall där det är möjligt ska nya grönområden anläggas.
- Skolans och förskolans närmiljö ska innehålla natur- och parkmiljöer med höga värden för barn att vistas i och lära sig av.

Parker, naturområden och gröna stråk ska hålla en god kvalitet, med en variation av upplevelser och värden

Strategier:

- Det bör finnas ytor för spontan lek och rekreation i anslutning till alla bostadsmiljöer, speciellt i de områden där det bor många barn.
- Värna tysta områden och arbeta för ökad mängd lugna och tysta platser även i befintliga parker.
- Grönstrukturen bör erbjuda många olika biotoper och miljöer att besöka.
- Vetlandas parker och naturmiljöer ska erbjuda höga upplevelsevärden och möjlighet till fysisk aktivitet i alla delar av staden. De områden som bedömts vara mest värdefulla för rekreation i sin helhet bör skyddas från sådan exploatering som riskerar att minska de rekreativa värdena.
- Rekreativt område ska vara naturliga mötesplatser som erbjuder en mångfald av aktiviteter, naturupplevelser och rekreativt utrymme.

Utvecklingen av grönstrukturen ska ske med speciellt fokus på delaktighet, jämlikhet, tillgänglighet och jämställdhet

Strategier:

- Vetlandas grönområden bör vara tillgänglighetsanpassade så att alla människor har möjlighet till vistelse i gröna miljöer. Detta bör särskilt tas i beaktande i miljöer som ligger nära boenden för äldre och funktionsnedsatta.
- Vid större förändringar i en boendemiljö bör dialog föras med de boende i området.
- Större investeringar i parker, lekplatser och spontanidrottsplatser i grönmiljö bör fördelas över staden så de kommer alla till del.
- Utveckla människors trygghetsupplevelse i parker-, natur- och rekreationsområden.

Riktlinjer för grönstrukturens kulturella värden

Vetlanda ska innehålla ett varierat landskap med höga kulturella värden, i tätorten såväl som i omlandet

Strategier:

- Tillvarata och värna om landskapets olika karaktärer genom att anpassa planering och exploatering till respektive landskapskaraktär. Särskilt skyddsvärda landskapsområden bör bevaras i sin helhet.
- Värna och stärka kulturellt viktiga områden
- Använda grönstrukturen som ett verktyg för att stärka stadens identitet

Vetlandas grönstruktur ska erbjuda en mångfald av uttryck och avtryck

Strategier:

- Ge människor utrymme att skapa egna avtryck i utemiljön och på så vis ge områden en egen identitet.
- Erbjud en mångfald av parkkaraktärer och offentliga konstverk.

Riktlinjer för grönstrukturens klimatanpassande värden

Vetlanda ska ha en tålig grönstruktur som bidrar till klimatutjämning i ett förändrat klimat

Strategier:

- Kommunen ska verka för att bevara gröna ytor och komplettera med nya gröna ytor, för att kompensera temperaturökning, i synnerhet i identifierade riskområden för värmeöar.
- Använd dagvattenuppsamling så som dammar, översilningsområden och våtmarker som en metod för att minska risken för översvämningar vid skyfall

Planering för stadsbyggnad och grönstruktur ska samverka så att luft och vattenrening möjliggörs via ekosystemtjänster

Strategier:

- Utökad användning av grönskan som en luftrenare i stadsmiljö.

- Använda dagvattnets rening- och fördröjningssystem som ett mångfunktionellt redskap som är estetiskt tilltalande såväl som gynnsamt för den biologiska mångfalden.

Grönstrukturen bör användas som ett verktyg för en minskad klimatpåverkan

Strategier:

- Erbjud attraktiva gång- och cykelstråk i gröna miljöer för att öka andelen klimatsmarta transporter.
- Kunskapen om grönstrukturens betydelse i ett förändrat klimat ska öka.
- Grönstrukturen bör erbjuda möjlighet till stadsnära odling för att möjliggöra för närproducerade livsmedel och öka kunskapen om livsmedelsproduktion.

Riktlinjer för grönstrukturens ekologiska värden

Naturligt förekommande växt- och djurarter ska kunna fortleva i livskraftiga bestånd

Strategier:

- Bevara, utveckla och stärka arternas möjlighet att sprida sig i landskapet
- Identifiera hotade arter och öka förutsättningarna för deras långsiktiga fortlevnad

Naturkärnor och andra områden med en hög biologisk mångfald bör bevaras

Strategier:

- Visa hänsyn till biologiska värden i plan- och byggprocessen för en hållbar stadsutveckling. De biologiska värdena bör identifieras och noggrant utvärderas.
- Inventering av naturkärnor och identifiering av nya områden med hög biologisk mångfald bör utföras kontinuerligt.
- Områden med höga naturvärden bör skötas eller hävdas på ett sådant sätt att värdena bevaras och stärks.

Vetlandaborna ska ha en hög kunskap om värdet med biologisk mångfald och stadens naturområden

Strategier:

- Det bör finnas många olika typer av stadsnära biotoper tillgängligt för Vetlandaborna att besöka.
- Informationen kring naturområden och parker ska utvecklas.

Byestads gravfält.

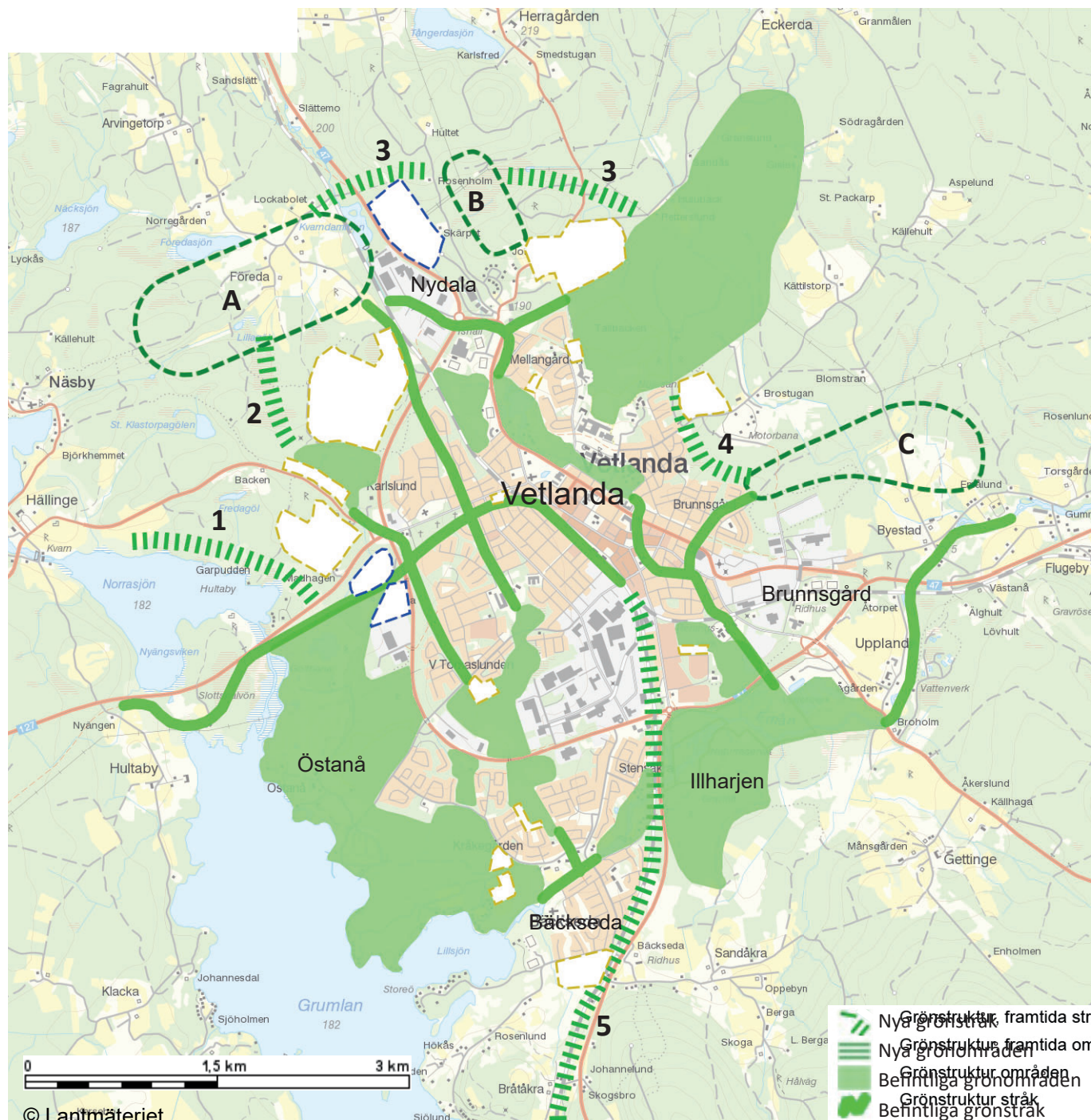
Vetlandas framtida grönstruktur

I samband med att staden växer krävs det att man planerar för en hållbar grönstruktur som möjliggör för rekreation, biologisk mångfald och anpassningar för ett förändrat klimat. De nya områdena är i synnerhet utpekade i öst-västlig (och nordlig) riktning som en direkt följd av den fördjupade översiktsplanen för Vetlanda tätort (FÖP 2040) intentioner att växa med bostäder i dessa riktningar - i dessa områden föreligger alltså ett behov av nya attraktiva grönområden.

De boende i Vetlanda ska ha fortsatt närhet till parker och natur av hög kvalitet när staden växer. Det kräver en sammanhängande grönstruktur som leder ut i omlandet i alla vädersträck.

Genom att bibehålla en grön tätort är vi mer rustade att klara av de utmaningar vi kan komma att möta i framtiden.

Vetlandas framtida grönstruktur är formad så att det ges möjlighet för staden att växa och att det finns gröna samband att utveckla vidare även efter att FÖP 2040 genomförts.

Nya grönområden och stråk

När Vetlanda växer och utvecklas måste även gröstrukturen utvecklas. Nedan följer en översiktlig beskrivning av nya grönområden och stråk (för beskrivning av befintliga grönområden, se bilaga 1) enligt kartan på föregående sida.

Beskrivningarna ska ses som ett försök att ange de funktioner och behov som föreligger i just dessa delar av staden. Gränserna och stråken är schematiska men visar att behovet av grönområden/stråk är stort i det aktuella området och kräver fördjupning vid detaljplanering.

Nya grönområden

A. När tätorten växer väster om Västerleden kommer det befintliga rekreationsområdet att flyttas västerut. Behovet av ett upplevelserikt grönområde kommer öka i takt med att staden växer i denna riktning. Föredas jordbruksmarker har höga sociala, kulturella och ekologiska värden som bör bevaras och nyttjas. Området bör förses med nya motionsspår och möjligheter till rekreation i ett lugnt och rofyllt område.

B. I takt med att staden växer norrut ökar behovet av funktionella grönområden. Området rymmer betesmarker, fornminnen, barrskogar och våtmarker. Det kan även fungera som en buffertzona mellan bostäder och planerade verksamheter längs väg 31.

C. Norr om Brunnsgårds industriområde kommer detta grönområde/gröna kil utgöra en viktig koppling mellan tätorten och omgivande naturområden. Den fördjupade översiktsplanen redogör för

exploatering i Vetlandas östra utkant vilket ökar behovet av attraktiva och funktionella grönområden här. I Byestads jordbrukslandskap finns värdefulla betesmarker och fina utblickar över landskapet. Området behöver ytterligare motionsspår och ökad framkomlighet för att användningen ska öka.

Nya grönstråk

1. Stråket möjliggör vattenkontakt för människor och fungerar som en grön skyddszon mot vattnet med spridningsmöjligheter för växter och djur.
2. Grönstråket knyter ihop tätortens grönområden med Karlslunds/Föredas rekreationsområde och gör att människor enkelt kan ta sig ut i naturen.
3. Grönstråket utgör en viktig framtida länk mellan rekreationsområden i norra delen av Vetlanda.
4. När Vetlanda växer öster krävs nya grönstråk som förbinder befintliga grönområden och gör det möjligt för de boende att komma ut i naturen.
5. Den gamla banvallen mot Korsberga kommer bli ett mycket värdefullt grönstråk och göra det möjligt att röra sig i en lugn och grön miljö ända in till centrum.

Jordbruksmark i Föreda.

Grönstrukturens värden - analyser och beskrivningar

I detta kapitel beskrivs Vetlandas grönstruktur och dess värden utifrån olika perspektiv och funktioner. Detta underlag ligger sedan till grund för kartan på sid. 12 samt för de föreslagna riktlinjerna och strategierna. För ytterligare kunskapsunderlag, se bilaga 1.

Kartorna visar en nulägesbild över Vetlandas grönstruktur för 2016-2017 medan det digitala kartmaterialet (GIS), som finns tillgängligt för de fysiska planerarna och övriga tjänstemän, uppdateras i takt med att förändringar och förbättringar sker.

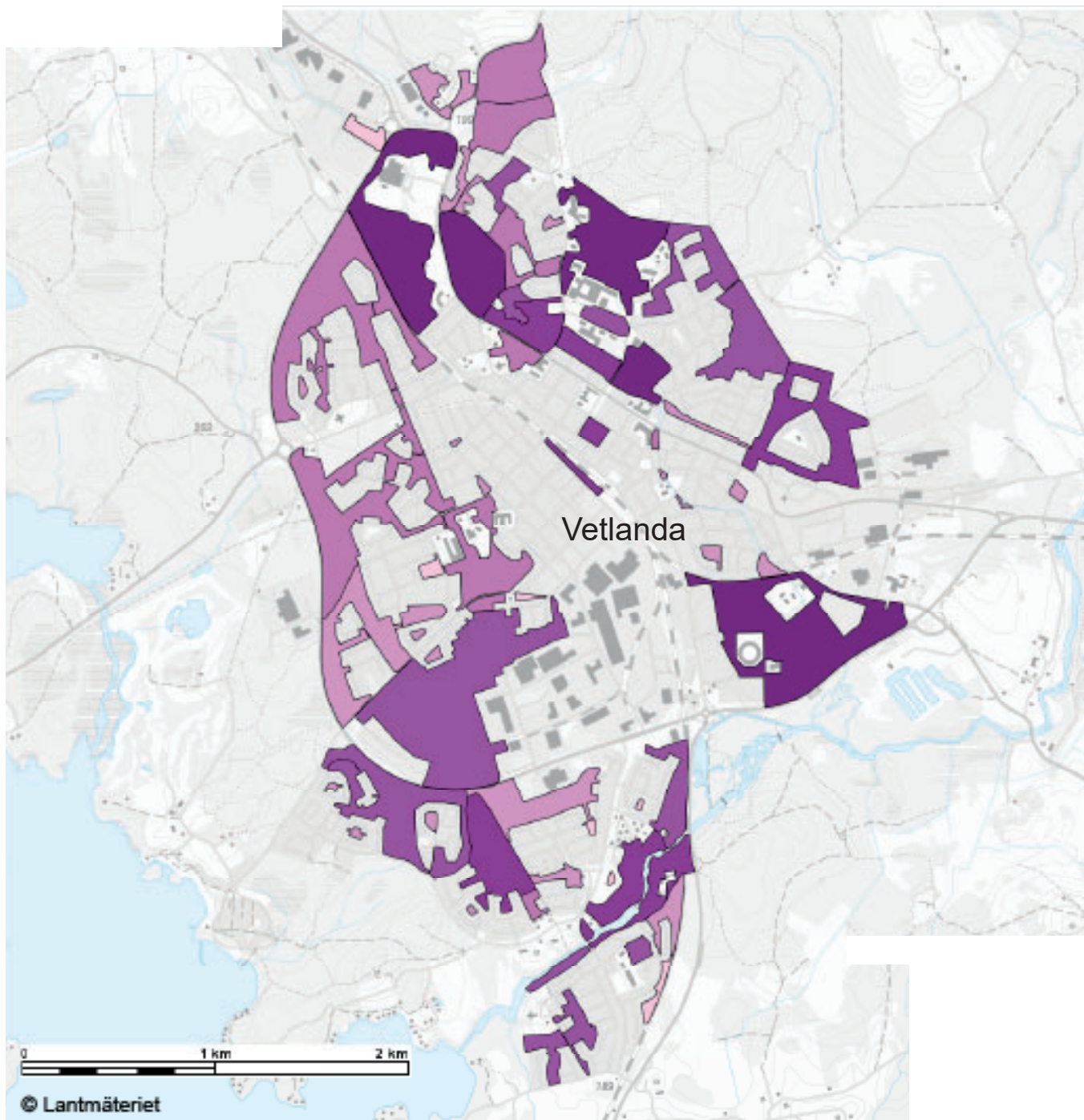
Apoteksparken är en av de mest besökta parkerna i Vetlanda.

Upplevelsevärden - grönområdenas kvalitet

Stadens grönområden är av stor betydelse för människors hälsa och livskvalitet. Många studier visar att vistelse ute i parker och natur gör att vi koncentrerar oss bättre samtidigt som puls och blodtryck förändras positivt. Grönområdenas innehåll, kvalitet och egenskaper har stor betydelse för användningen och attraktiviteten vilket tillsammans bidrar till områdets upplevelsevärden. De mest uppskattade miljöerna är ofta de som erbjuder många olika upplevelsevärden.

Kartläggningen grundar sig på kvaliteter och värden så som skogskänsla, öppna vyer och utblickar, lekplatser, kulturhistoria, inslag av vatten, rofylldhet och tillgänglighet. Ju mörkare färg desto högre upplevelsevärde har grönområdet. Områden med många värden är viktiga utflyktsområden och attraherar fler än närmast boende, och kan anses som värdekärnor för rekreation.

Kartan visar att många av de parker med högst värde ligger i de norra delarna av Vetlanda samt i Galgabergsområdet och vissa delar av Bäckseda. De västra delarna av staden utgör ett bristområde, det vill säga det saknar parker med höga värden. Bristområdena bör kompletteras med mer egenskaper för att få ett högre upplevelsevärde och locka fler besökare.

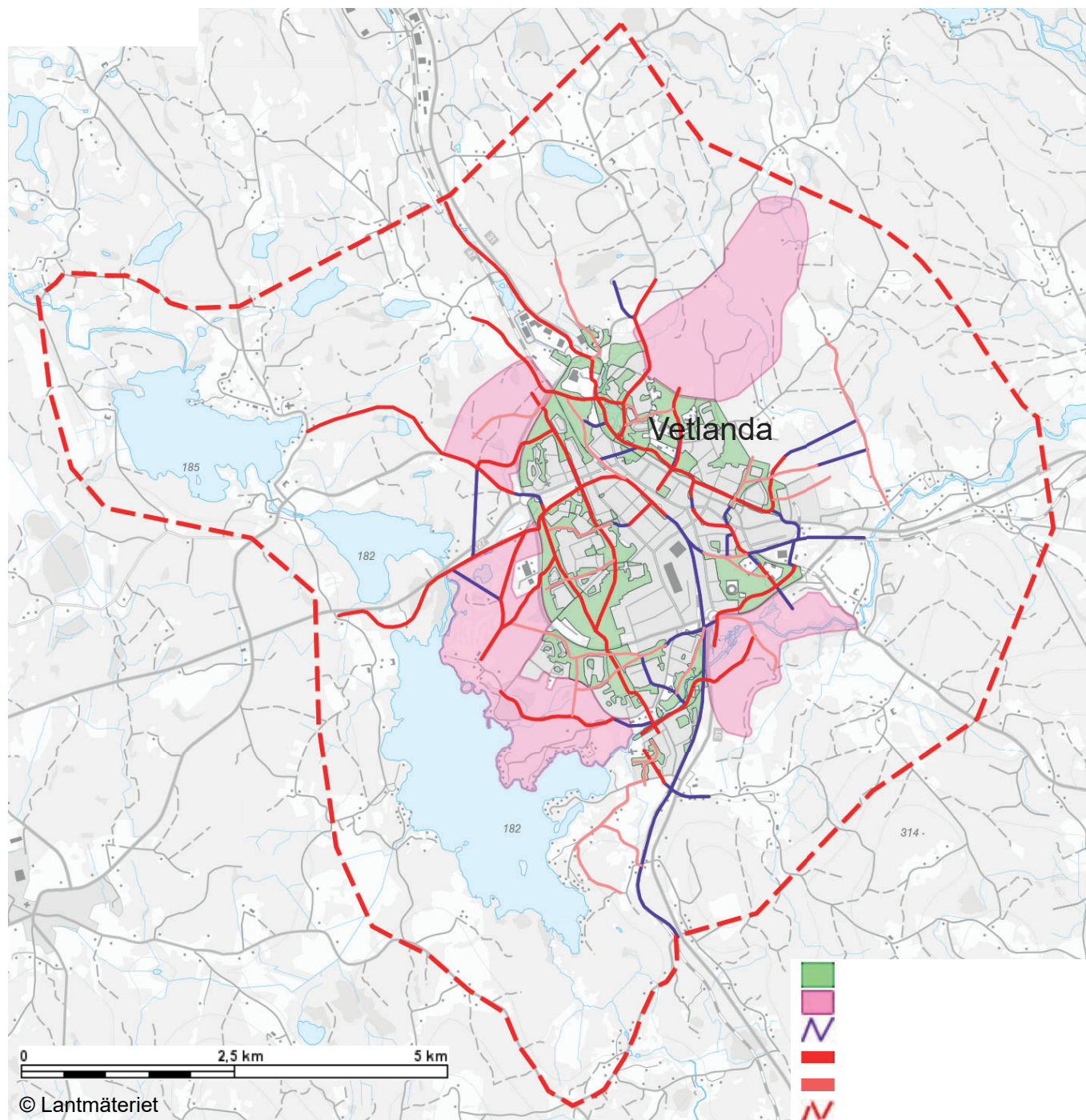

Gröna stråk

Stadens grönområden länkas samman till en sammanhängande grönstruktur med hjälp av gröna stråk av varierande skala och karaktär. Ett sammanhängande system av gröna stråk ökar möjligheterna till fysisk aktivitet och ger Vetlandaborna möjligheter att ta sig långa sträckor i lugna och trygga miljöer. Stråken ska göra det lätt att röra sig mellan olika grönområden inom staden men utgör också viktiga förbindelselänkar för att nå rekreationsområdena och landskapet utanför staden.

Närhet till attraktiva grönstråk gör att människor oftare tar sig ut för att motionera jämfört med om bostadens närmiljö domineras av hårdgjorda och oinbjudande miljöer. På många håll i Vetlanda är stråken relativt smala men det finns även rymligare delar där det finns plats för lek, möten och avkoppling. Just bredden har stor betydelse för stråkens funktion och hur de upplevs, och de smala delarna bör därför inte vara alltför långa.

Kartan visar befintliga gröna stråk och förslag på utvecklingsstråk som behövs för att öka människors möjligheter till rekreation och fysisk aktivitet. Det råder i dagsläget brist på gröna stråk i öst-västlig riktning i Vetlanda, i synnerhet i centrum.

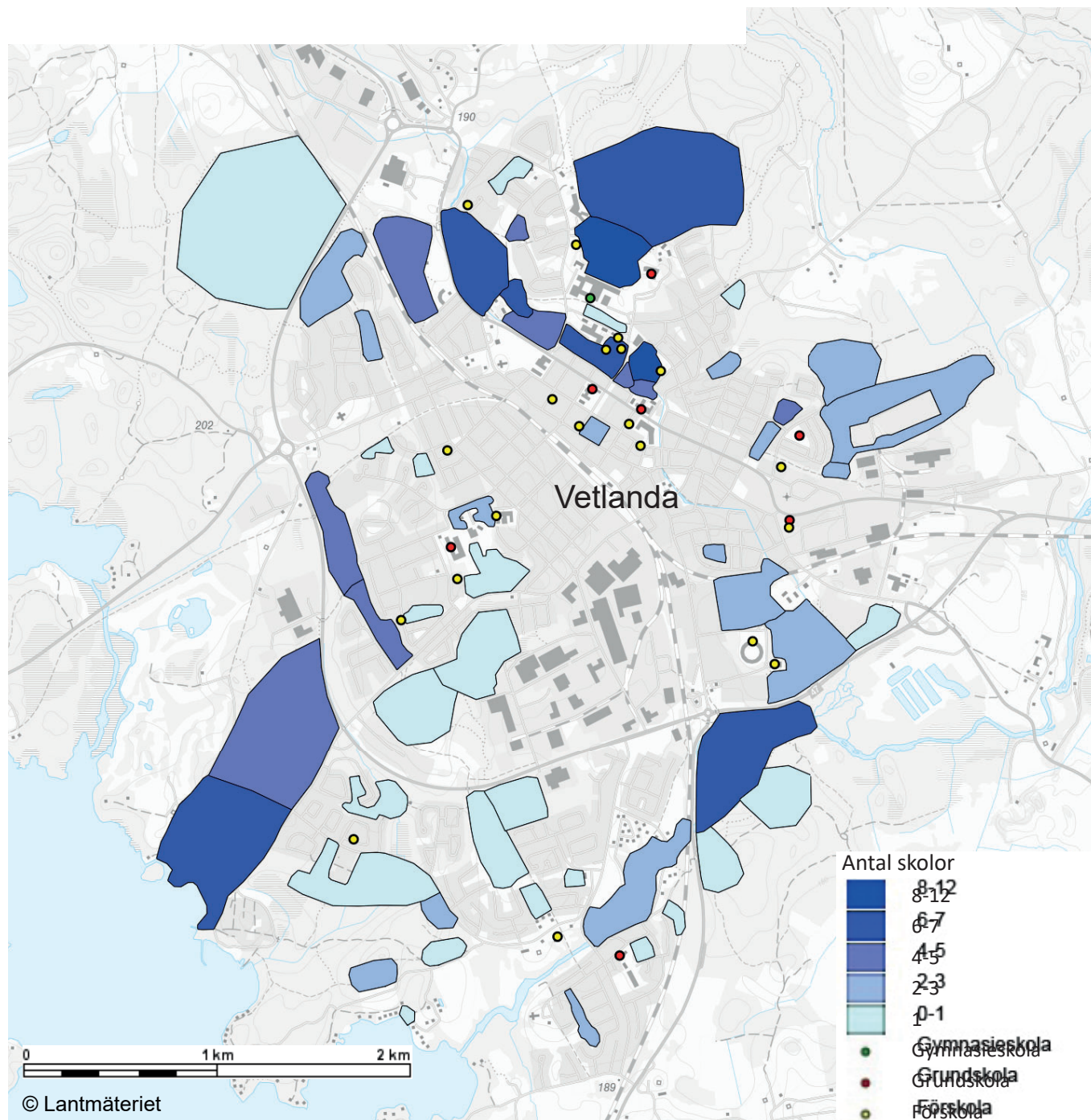

Skolor och förskolors användning av park- och naturområden

Grönområden i städer har ett stort värde som pedagogisk resurs för skolor och förskolor och kan utnyttjas i undervisningen i ett flertal ämnen. Vistelse i park- och naturområden i skolverksamheten förebygger bland annat fetma, diabetes, stress och benskörhet hos barnen. Utemiljöer har alltså en stor hälsofrämjande effekt genom ökad rörelse och fysisk aktivitet, vilket i sin tur ökar kreativiteten och inlärningsförmågan hos barn.

Enligt skolorna och förskolorna själva är de mest värdefulla områdena de som ligger i skolornas närhet, gärna i direkt anslutning eller inom några hundra meters avstånd. Det är dessa områden som besöks mest frekvent. Att grönområdena är öppna för alla, ger möjlighet till spontana aktiviteter och inte behöver bokas ses som en stor kvalitet.

Kartan visar skolor och förskolors användning av grönområden i Vetlanda. Ju fler skolor som besöker området desto mörkare färg. Parkerna längs Bäckstråket tillhör de mest besökta områdena. För längre utflyktsmål tar skolorna sig oftast till Östanå eller Illharjen.

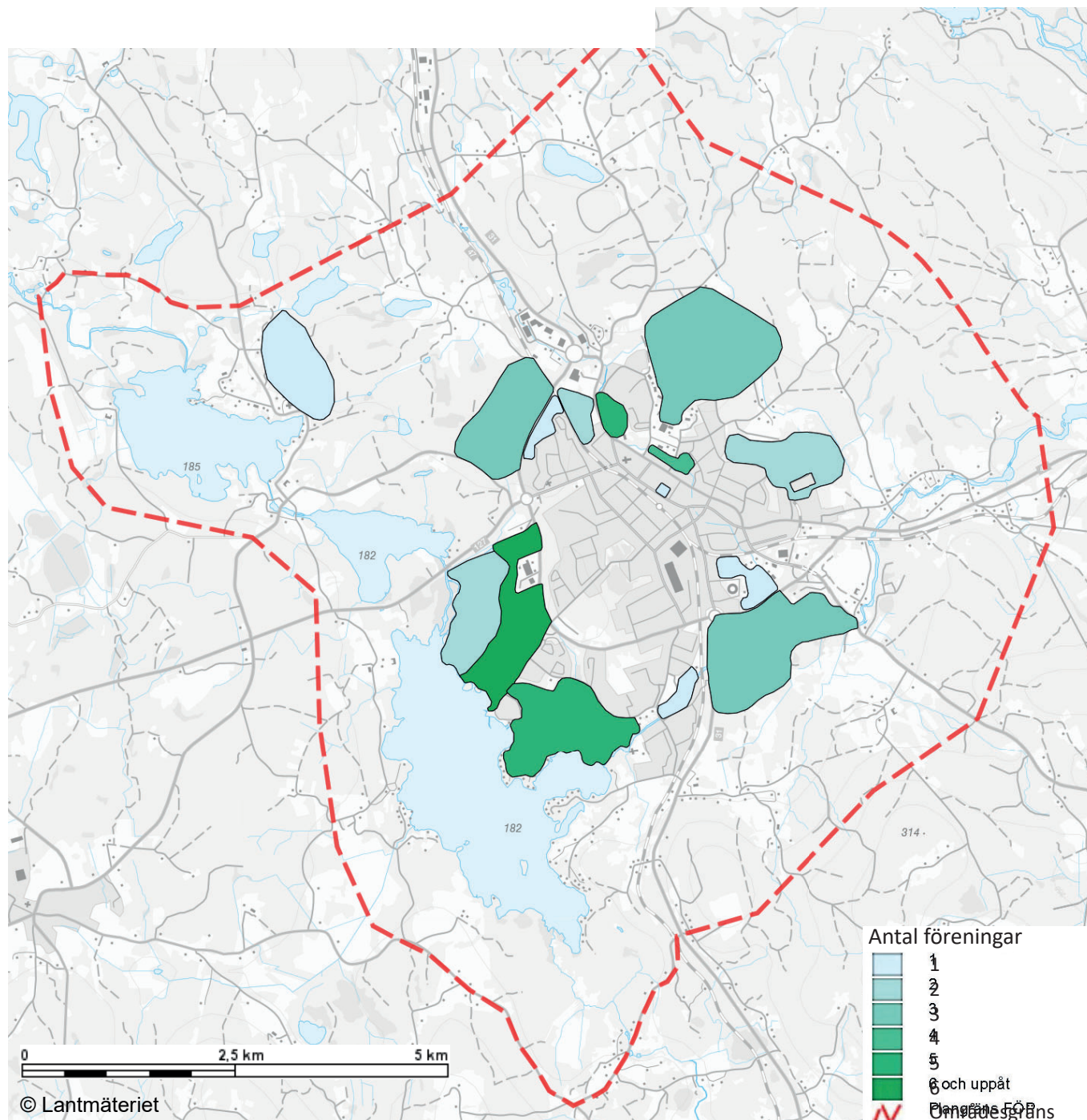

Rekreatiomsområden

Större natur- och rekreatiomsområden i stadens närhet ger möjlighet till att uppleva natur och landskap i en förhållandevis lugn och ostörd miljö. Områdena bör vara stora (> 30 hektar) och sammanhängande där det ges plats för lite mer utrymmeskrävande aktiviteter så som långpromenader, jogging och enklare friluftsliv.

Det bör finnas ett rekreatiomsområde inom 1,5 kilometer från bostaden och viktiga upplevelsevärden är skogskänsla, vildhet, artrikedom, rofylldhet, aktivitet och utmaning. Områdena bör knytas till den övriga staden via gröna stråk och vara tillgängligt via gång- och cykelvägar. I flera fall kan områdena fungera som en port ut i till den omgivande landsbygden. De stora rekreatiomsområdena är viktiga för det spontana rörliga friluftslivet och för de föreningar som använder och vistas i naturen i sin verksamhet.

Kartan visar föreningslivets användning av grönområden i Vetlanda. Ju mörkare färg desto fler föreningar använder området i sin verksamhet. De föreningar som ingår i karteringen är: OK Njudung, Vetlanda Korpen, UV-scouterna, Equmenia scouterna, Svenska scouterna, PRO, SPF och funktionshinderomsorgen.

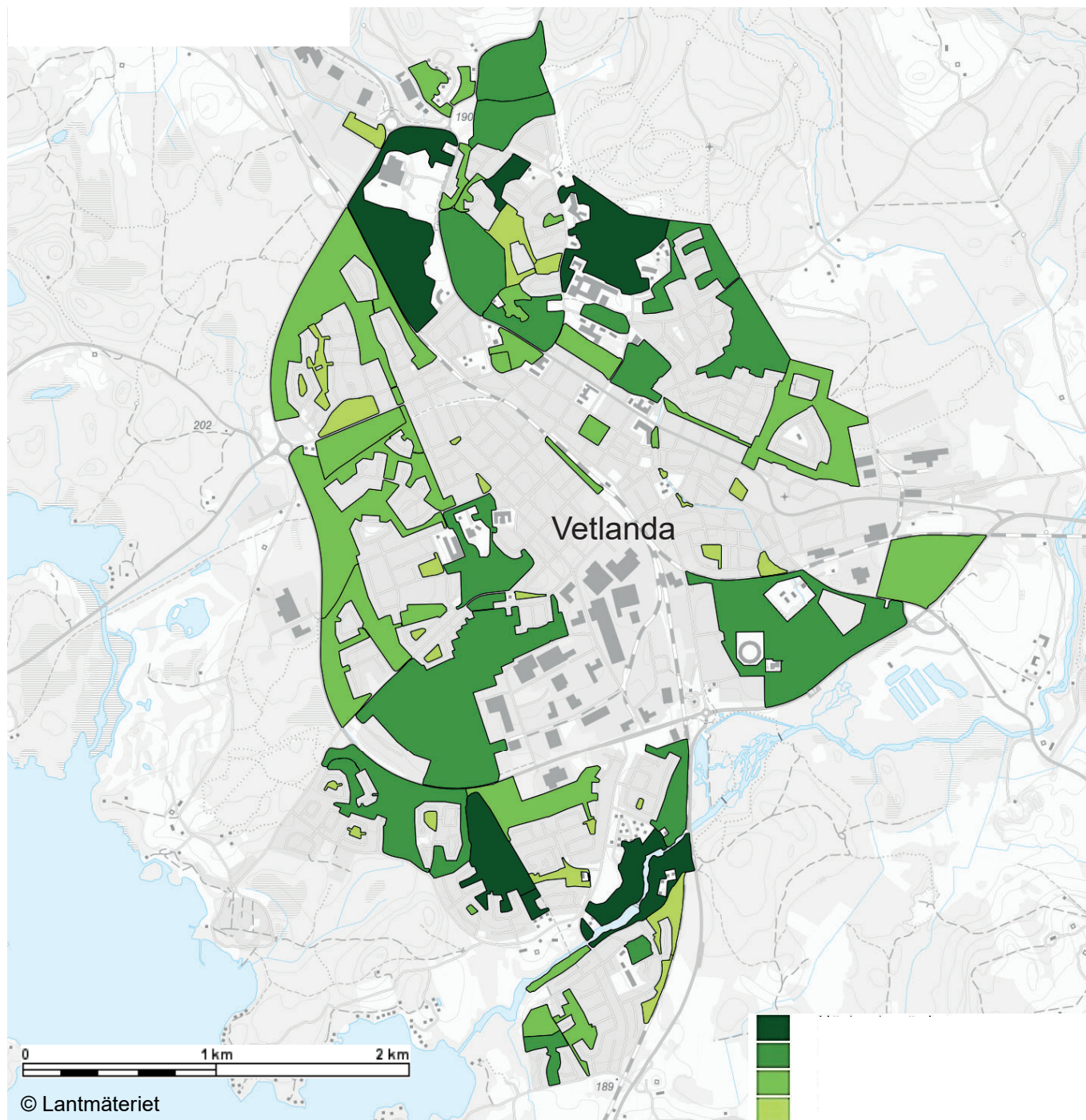
Naturvärden

En hög biologisk mångfald ger stabila fungerande ekosystem med stor motståndskraft och möjlighet till anpassningar vid förändringar i miljön. En stor artrikedom är viktig för upprätthållandet av de tjänster naturen förser oss med, så kallade ekosystemtjänster.

På kartan visas grönområdenas naturvärden med utgångspunkt i deras biologisk mångfald. Död ved, stora träd, stora inslag av lövträd, blomrikedom, hotade arter och kulturhistoriska spår bidrar alla till områdets naturvärde. Ju mörkare färg ett område har desto högre naturvärde.

Naturvärdena är på flera håll höga i de norra delarna av Vetlanda samt i Bäckseda, i synnerhet längs Emån. De västra delarna av staden har låga värden och dåliga förutsättningar för biologiska mångfald. Naturvärdena i ett område kan ökas bland annat genom att spara död ved, omvandla barrskog till lövskog eller införa bete eller slåtter.

De mest värdefulla områdena bör lämnas orörda för exploatering för att bevara den biologiska mångfalden i staden. Man bör även jobba för att öka spridningsmöjligheterna för arter mellan dessa områden genom att öka grönskan i stadens gröna stråk.

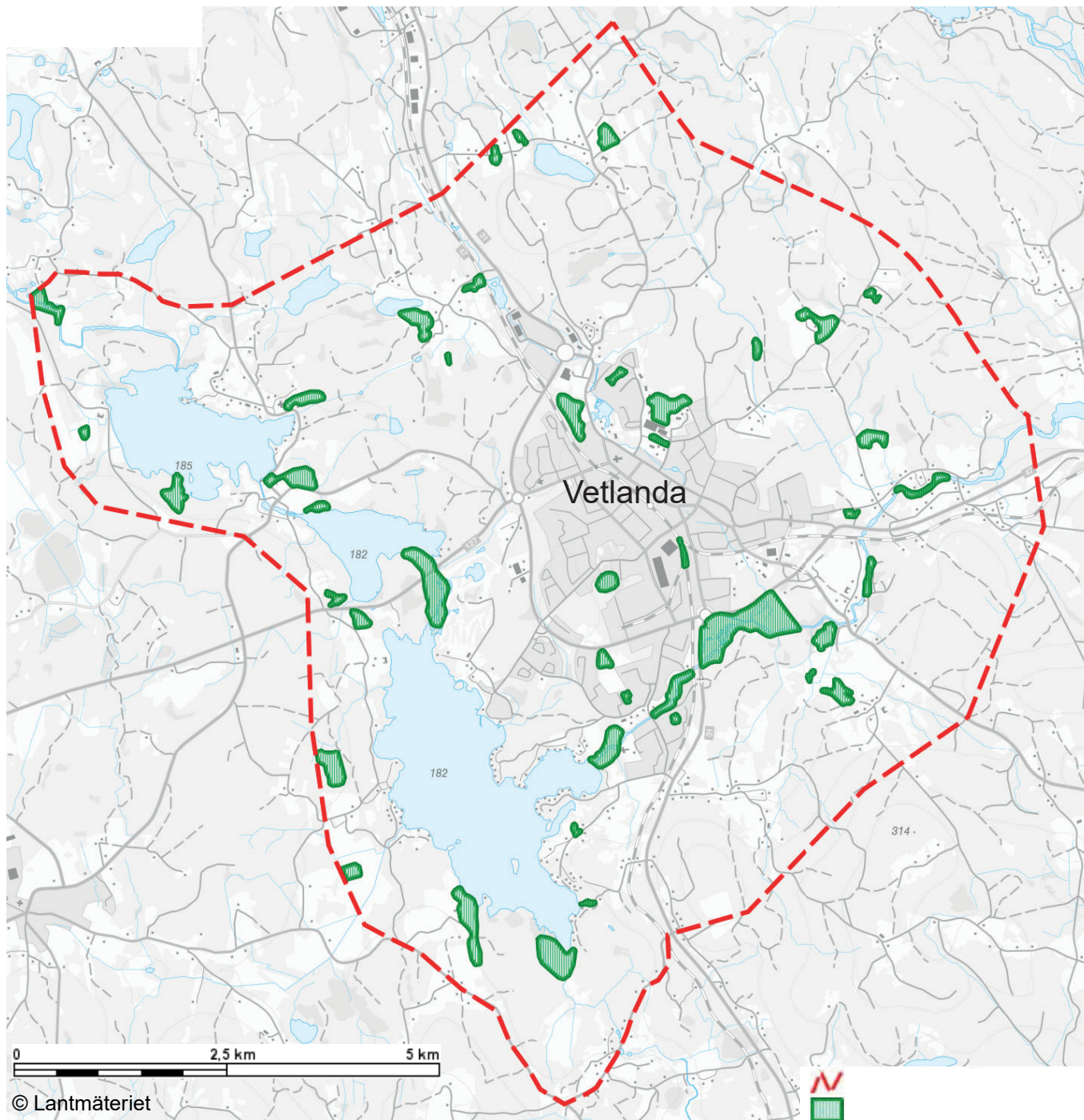

Naturkärnor

På kartan visas områden med särskilt hög biologisk mångfald. Dessa områden är viktiga att bevara för att ge förutsättningar för ett rikt växt- och djurliv i Vetlanda. Naturbetesmarker, sumpskogar och våtmarker tillhör de mest skyddsvärda naturtyperna.

Naturkärnor som är kopplade till jordbruksmark och betesmarker är beroende av kontinuerlig skötsel för att värdena ska bevaras medan skogsmiljöer och våtmarker ofta bör lämnas för fri utveckling för att gynna växt- och djurlivet.

För att naturvärden ska bevaras och utvecklas på lång sikt är det inte bara viktigt att bevara själva naturkärnan utan det är också av stor betydelse att knyta samman områden med spridningskorridorer. Genom att möjliggöra spridning av växter och djur stärks naturkärnornas kapacitet att klara av förändringar i miljön.

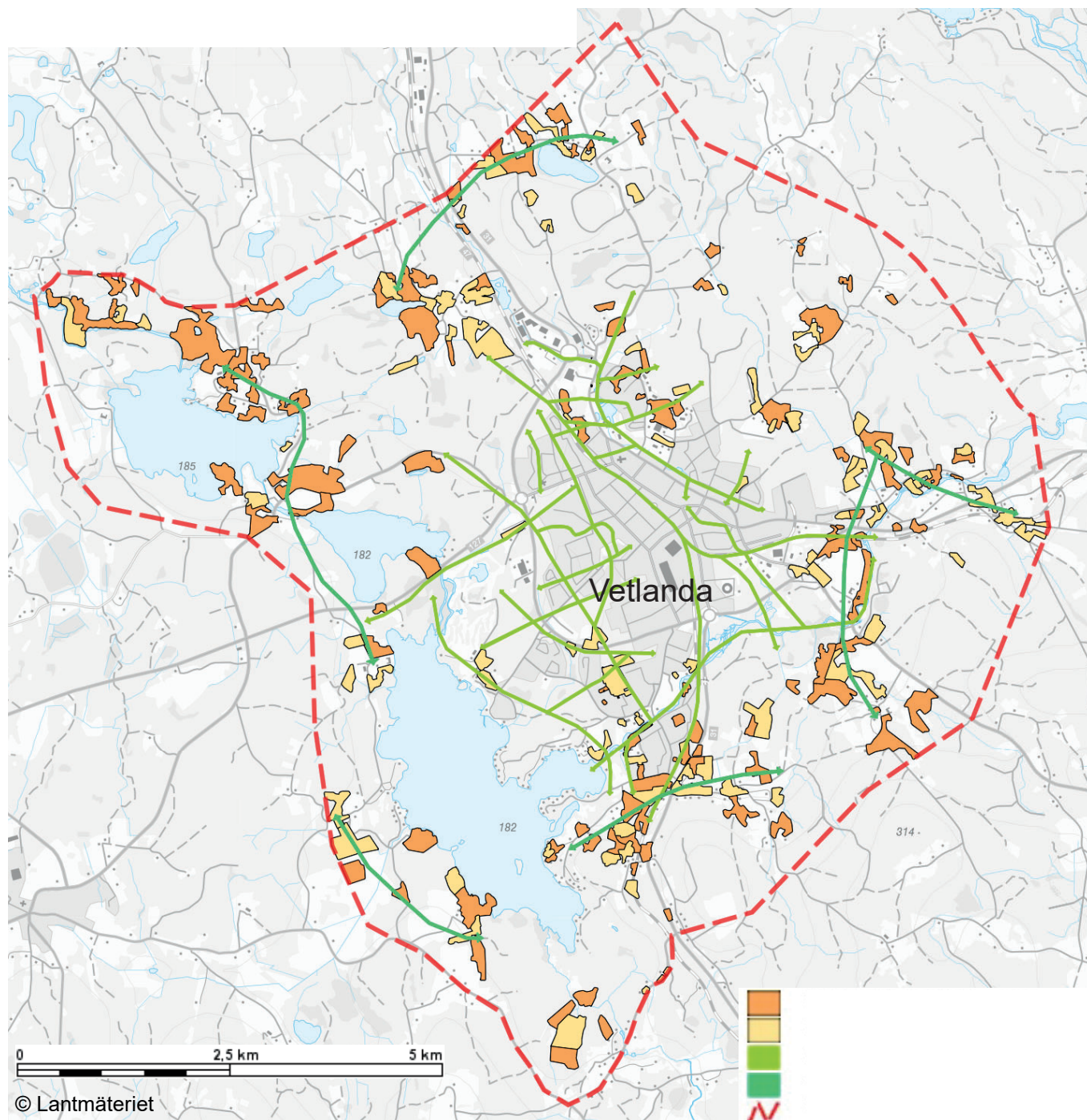

Spridningskorridorer för växter och djur

Gröna stråk för växter och djur, så kallade spridningskorridorer, är av stor betydelse för den biologiska mångfalden i staden då de underlättar för arter att sprida sig mellan olika områden. Att växter och djur kan röra sig mellan sina olika livsmiljöer minskar risken för lokala utdöenden och ökar chansen för långsiktigt överlevnad av små populationer.

Kartan visar viktiga spridningskorridorer för växter och djur. De ljusgröna strecken utgör värdefulla spridningsvägar i stadsmiljön medan de mörkgröna knyter samman ängs- och betesmarkerna i Vetlandas omgivning. Eftersom olika arter har olika rörelsemöster är det svårt att ta reda på deras exakta spridningsvägar - strecken är därför till stor del schematiskt inritade.

Många arter knutna till betesmarker har begränsade spridningsmöjligheter, vilket gör det viktigt att förbättra befintliga spridningskorridorer och att bibehålla hävdens genom bete eller slåtter. På flera håll bryts arternas spridningsvägar av stora barriärer i form av mörka barrskogar och trafikerade vägar, vilket kraftigt begränsar deras möjlighet att ta sig till nya områden.

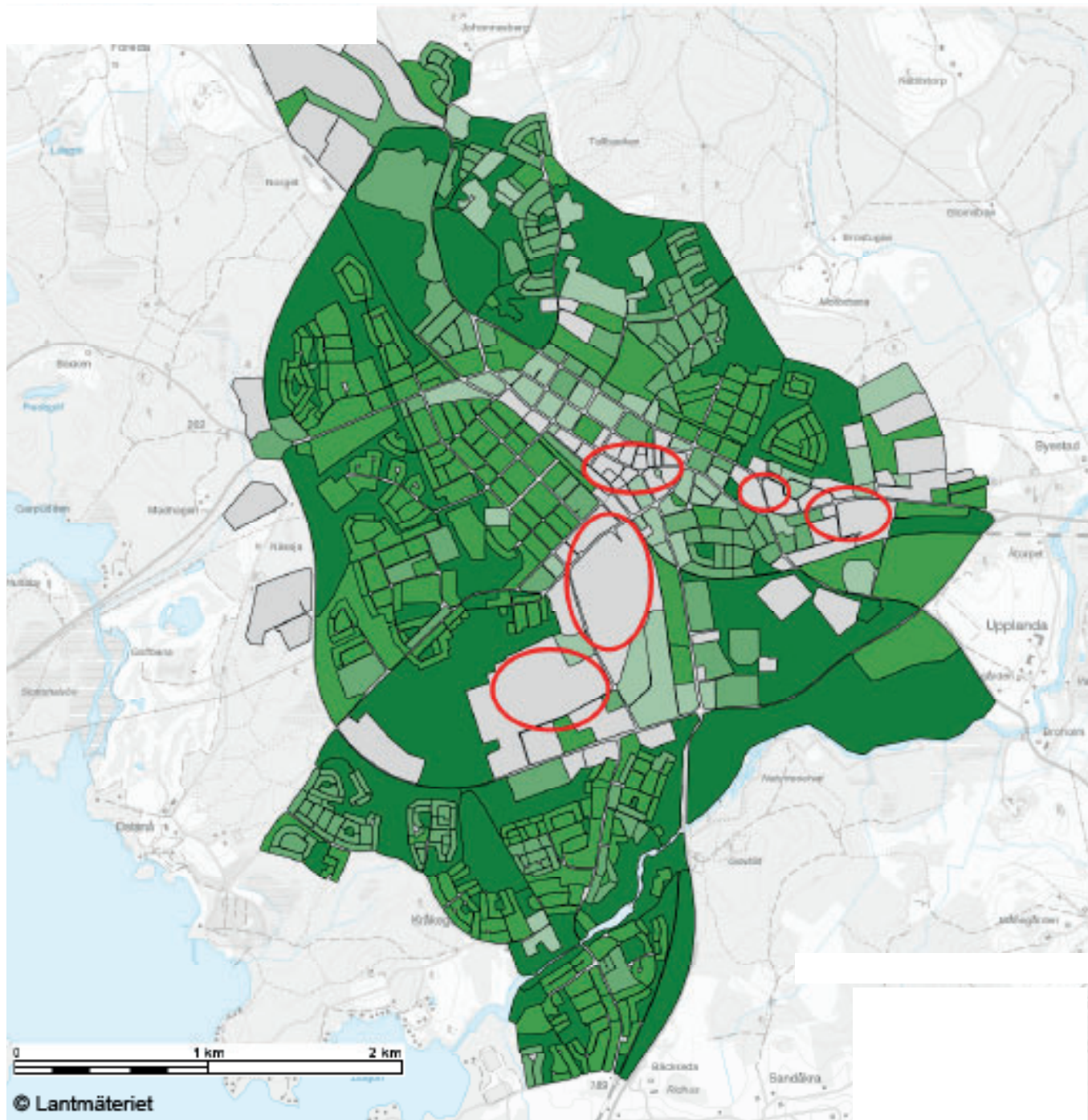

Klimat

Grönområdena är av mycket stor betydelse för en hållbar stadsutveckling, inte minst ur ett klimat-utjämningsperspektiv och för att mildra effekterna av ett förändrat klimat. Städer har en stor andel hårda miljöer och blir därför snabbt uppvärmda och svalnar långsamt, vilket medför att staden håller en högre temperatur än det omgivande landskapet. Denna effekt kallas urbana värmeöar och skapar en drastisk klimatförändring som kan vara skadlig för människor, i synnerhet för sjuka och äldre.

Vetlandas grönområden har stor kapacitet att ta emot stora delar av stadens dagvatten. Genom att omhänderta dagvatten lokalt kan man utnyttja markens och växternas egen reningsförmåga. Belastningen på reningsverket och översvämningensrisken i Vetlandabäcken minskar när rening av dagvatten och utjämning av nederbörd stoppar sker i naturen.

Kartan visar andel grönska per avgränsat område. Mörkgrönt indikerar stor andel grönska medan ljusgrönt och grått är bristområden där andel grönska är låg. Röda markeringar utgör så kallade värmeöar där risken för extrema temperaturer är hög under värmeböljor. Värmeöarna finns i områden där andelen hårdgjord yta är stor. I dessa områden bör det planteras mer träd och buskar.

Landskapskaraktärer

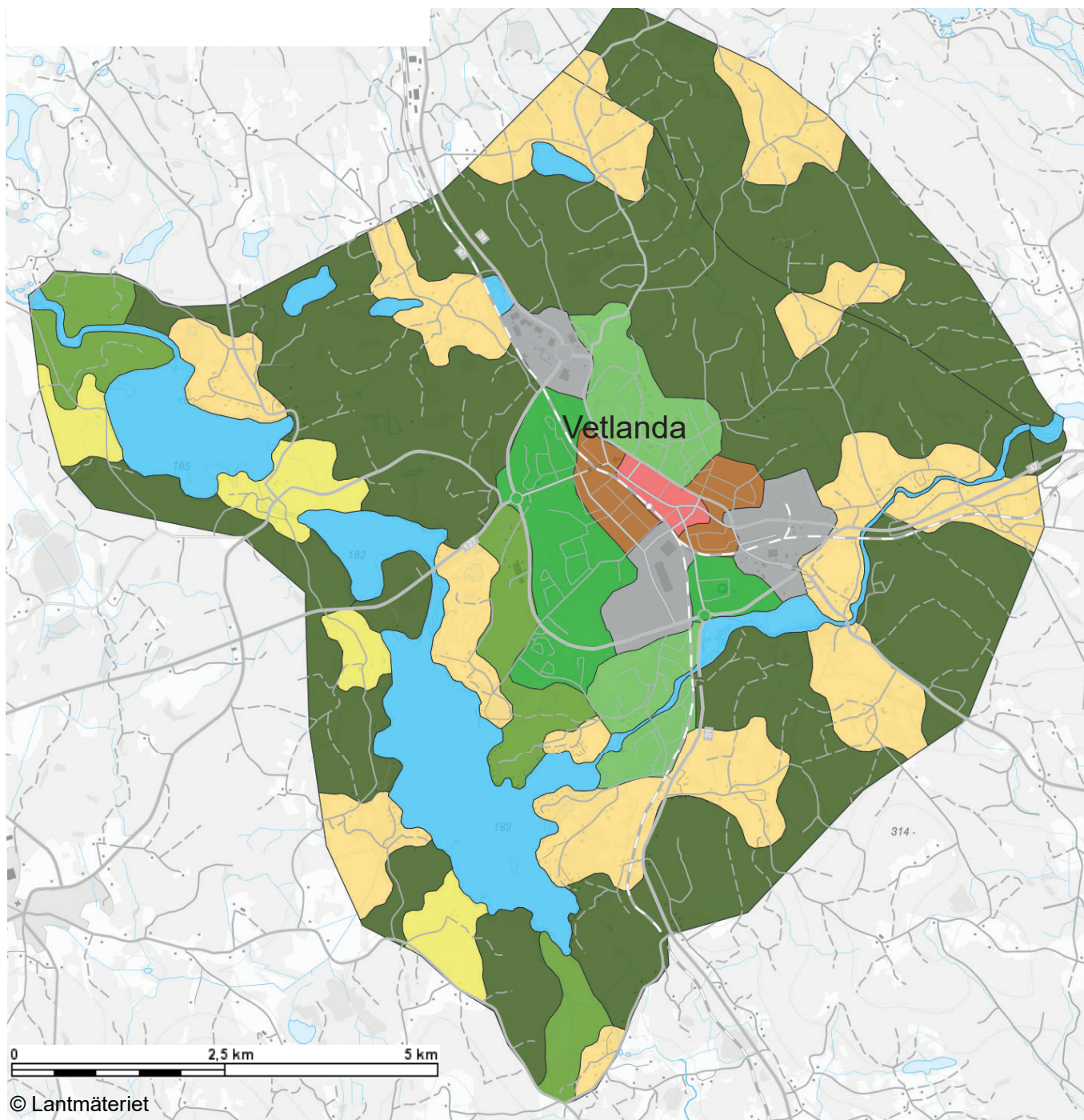
Samspelet mellan bebyggelse, grönska och vatteninslag formar tillsammans Vetlandas landskapsbild. Landskapet i Vetlanda är representativt för småländska höglandet med en varierad topografi där skogen dominerar och jordbrukslandskapet är småskaligt och mosaikartat.

Beroende på sitt huvudsakliga fysiska innehåll och visuella karaktär har det inventerade området delats in i tio olika landskapskaraktärer. Landskapets skala och öppenhet har varit av avgörande betydelse vid indelningen.

Den klart vanligaste landskapskaraktären inom det inventerade området är det skogsdominerade landskapet. Denna landskapskaraktär är mindre känslig mot bebyggelse, och kan därför med fördel användas vid planering av nya bostads- och industriområden. Herrgårdslandskap och småskaligt jordbrukslandskap har ofta höga natur-, kultur och rekreationsvärden vilket gör dem till värdekärnor i landskapet och bör ej exploateras. Vid planering och exploatering bör man visa stor hänsyn till områdenas värden och värna om viktiga strukturer och karaktärer.

Landskapskaraktär

- Herrgårdslandskap
- Industrielandskap
- Kvarter i öppet landskap
- Mosaikartat skogslandskap
- Sjöar och vattendrag
- Skogsdominerat landskap
- Småskaligt jordbrukslandskap
- Stadslandskap i skogsmiljö
- Trädgårdslandskap
- Sluten centrumbebyggelse

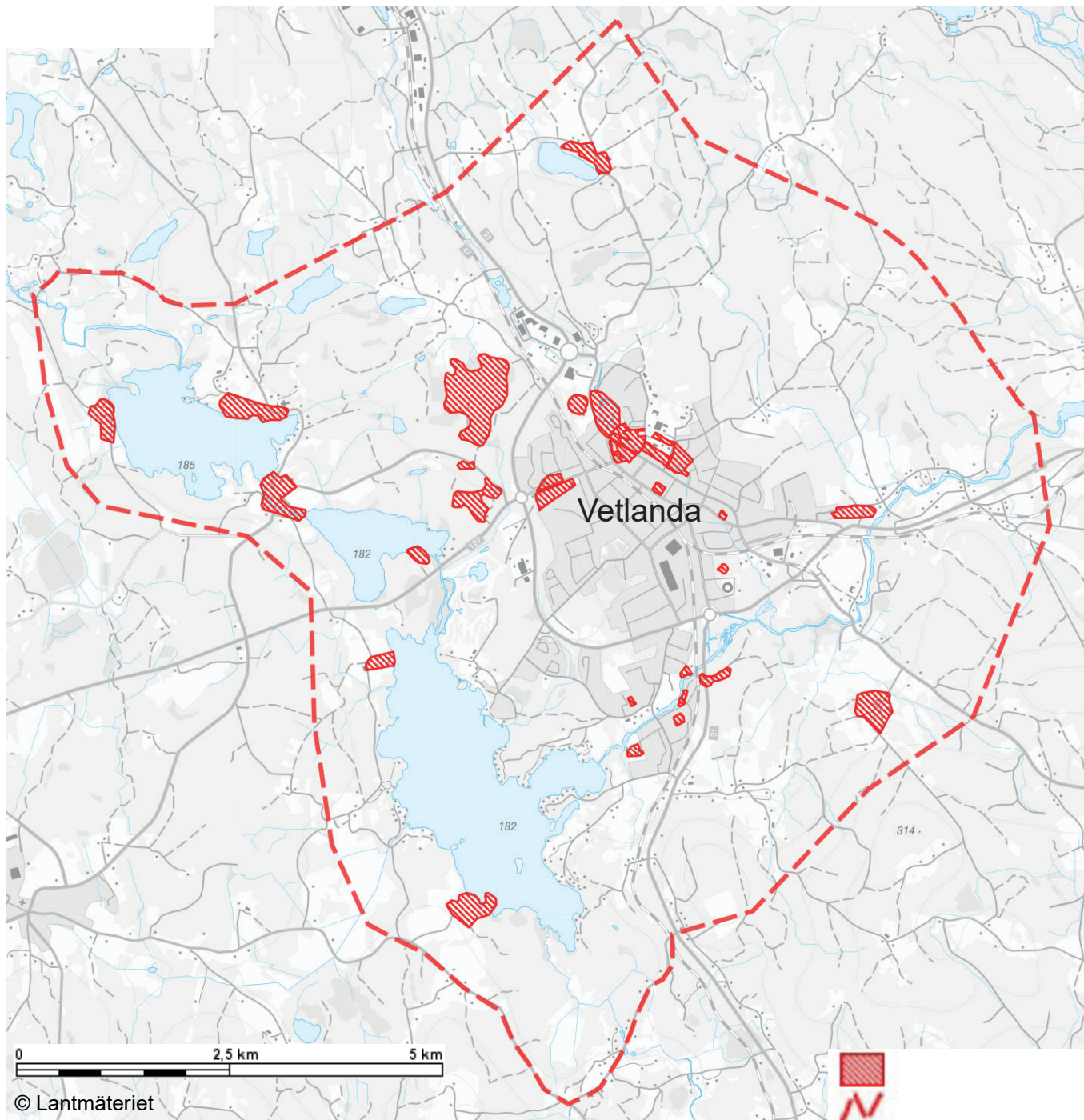
Kulturella värden

I och runt Vetlanda finns många områden med höga kulturella värden, i synnerhet längs sjöar och vattendrag samt i de centrala parkerna i tätorten.

Områden som på olika sätt har särskilt stora kulturella värden har markerats som så kallade kulturkärnor. Kulturvärden utgörs ofta av att det i området finns många värdefulla fornlämningar eller att det finns kulturhistoriskt värdefulla gårds- eller bebyggelsemiljöer.

Stadens parker och naturområden speglar mycket av stadens kulturhistoria och är viktiga för förståelsen och upplevelsen av stadens historia. Kulturlandskapet förmedlar landsbygdens historiska utveckling och ger förståelse för landskapets särprägel. Fornlämningar är tillsammans med äldre skrifter de enda möjligheter vi har att få kunskap om vårt allra tidigaste ursprung.

De utpekade kulturkärnorna bör i så stor utsträckning som möjligt bevaras. Om exploatering eller andra ingrepp görs bör de göras med stor varsamhet mot områdets kulturella värden.

Prioriterade områden för åtgärder

Några områden i Vetlanda är i stort behov av förbättringar, förändringar eller kompletteringar för att få en fungerande grönstruktur och en hållbar samhällsutveckling. I kartan presenteras ett antal områden med befintliga brister dit åtgärder bör prioriteras. Det handlar i de flesta fall om att öka andel grönska eller att öka kvaliteten på befintliga grönområden för ökad funktion och användning. Dessutom visas områden där behovet av nya och förbättrade grönstråk är stort. Se kunskapsunderlaget för ytterligare förklaring av områdenas brister.

A. De västra delarna av tätorten saknar parker med höga upplevelsevärden såväl som höga naturvärden.

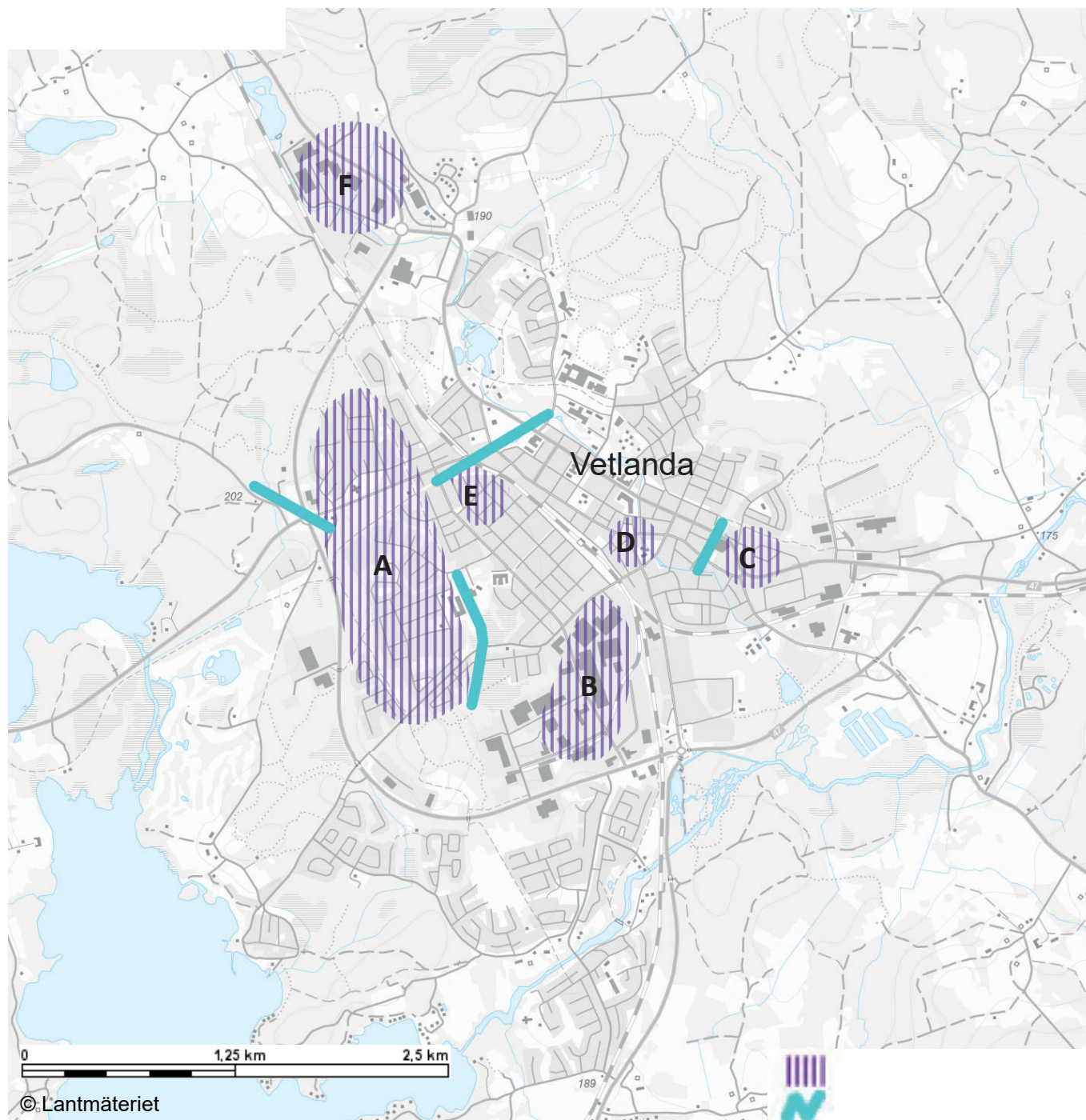
B. Brogårds industriområde utgör ett riskområde för värmeöar då vegetationen i området är ytterst sparsam. Befintliga grönområden bör värnas i kombination med nya planteringar och möjlighet till ökad användning av gröna tak.

C. Med stor andel hårdgjorda ytor i området föreligger risk för värmeböljor. Vid omvandling av området bör således nya gröna ytor skapas.

D. Centrum består i stor utsträckning av hårdgjorda ytor och risken för värmeöar är stor. Värna om befintliga gröna miljöer och arbeta med gröna tak/väggar.

E. I norra delen av Pukaregården överstiger avståndet till närmaste närpark de föreslagna rekommendationerna.

F. När staden växer norrut kommer behovet av gröna miljöer i detta område att öka.

Sammanfattad metod och fortsatt arbete

Lagstiftning

Tätorternas grönområden regleras i bland annat Miljöbalken och Plan- och bygglagen.

Miljöbalken

MB 3 kap 6 § - "Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas".

Plan- och bygglagen

PBL 2 kap. 3 § - "Planläggning ska med hänsyn till natur- och kulturvärden samt miljö- och klimataspekter främja en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder, en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper samt en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt."

PBL 2 kap. 7 § - Vid planläggning ska enligt PBL hänsyn tas till behovet av att det inom eller i nära anslutning till områden med sammanhållen bebyggelse finns parker och andra grönområden samt lämpliga platser för lek, motion och annan utevistelse.

Andra lagar som berör grönstrukturen är Kulturmiljölagen och Skogsvårdslagen.

Arbetsmetod

Inventeringar av Vetlandas gröna miljöer har genomförts under våren och sommaren 2016 och har där efter sammanställts i kartform.

Grönstrukturunderlaget har tagits fram av Tekniska kontoret i samarbete med Kultur- och fritidsförvaltningen, Miljö- och Byggförvaltningen och Kommunledningsförvaltningen.

Under arbetes gång har en omfattande dialog förts med skolor, förskolor, pensionärsföreningar, funktionshinderomsorgen och idrotts- och friluftsföreningar för att ta reda på deras användning av och synpunkter om grönområdena i Vetlanda. Även allmänheten har fått möjlighet att tycka till vid flera tillfällen under processens gång.

Kartorna till Vetlandas grönstruktur finns digitalt i ett geografiskt informationssystem (GIS), i programmet Spatial Map. Ett antal kartsikt är inlagda i GIS som ger planhandläggare möjlighet att göra valfria kombinationer och analyser som är relevanta för arbetet. Många av skikten kommer att uppdateras i takt med att förändringar och förbättringar genomförs.

Stadsträden är effektiv på att rena luften samtidigt som de ger karaktär till området och tar hand om dagvatten. Allé längs Långgatan.

Öppna åker- och betesmarker skapar variation i det i övrigt barrskogsdominerade landskapet vilket ger förutsättningar för ett rikt växt- och djurliv. Himlabackarna.

Skötseln har stor betydelse för grönområdenas kvalitet. Fler gräsytor i stadens bör göras om till ängsmark för att öka den biologiska mångfalden och hushålla med resurser. Högvuxen gräsyta intill Kvarndammen.

Ett sätt att öka kunskapen om naturen är att sätta upp skyltar. Illharjen.

Fortsatt arbete

Grönstrukturunderlaget är en del av stadsutvecklingsprocessen och är framförallt ett dokument som ska underlätta för beslut i arbetet med fysisk planering och i framtida investeringar. För att grönstrukturens värden ska bevaras och utvecklas krävs ett fortsatt arbete i samarbete med flera olika aktörer.

Skyddsbestämmelser

För att utveckla och långsiktigt trygga de tätortsnära rekreationsområdena från exploatering kan man skydda de mest värdefulla som naturreservat. Ett exempel på område som är viktigt att skydda är delar av Norrgårdsområdet.

Informations-spridning

Det är viktigt att lära barn och vuxna om naturen för att öka engagemanget hos vetlandaborna i olika typer av naturvårdsinsatser. Arbete med naturpedagogik och information om stadens natur och dess värden bör fortsätta och utvecklas. Det kan handla om utveckling av digital information, broschyrer och kartor samt guidade turer. Informations-spridning bör ske även inom och mellan kommunens förvaltningar.

Gröna stråk

De gröna stråken i Vetlanda är av särskild betydelse och kräver extra fokus i det fortsatta arbetet med grönstrukturen. Stråken bör vara breda och rymma buskar och träd. De ska vara lättillgängliga och knyta samman tätortens grönområden med omgivande landskap. Nya grönstråk behöver skapas, befintliga stråk utvecklas samt att barriärer, så som stora vägar, överbyggas.

Skötsel

För att bevara och stärka grönområdenas värden är det viktigt att nya skötselmetoder utvecklas, exempelvis genom att samla upp slåttermaterial från gräsytor och ängsmarker för att öka den biologiska mångfalden och hushålla med resurser.

Nya planer och policys

Utvecklings- och skötselplaner för större natur- och rekreationsområden, en naturvårdsplan för hela kommunen samt en trädpolicy för tätorten bör tas fram för att stärka de gröna värdena i Vetlanda.

Strategi för kompensationsåtgärder

En metod för kompensationsåtgärder inom planering bör tas fram. Syftet med kompensationsåtgärder är att säkerställa att Vetlandaborna även i framtiden har tillgång till värdefulla natur- och rekreationsområden samtidigt som staden växer. Kompensationsåtgärder bör skapas så nära i plats och i tid som möjligt efter exploatering, och åtgärder bör ha minst motsvarande värde som det ursprungliga värdet. Man bör utgå från följande modell vid arbete med kompensationsåtgärder:

- 1) Undvika negativ påverkan.
- 2) Minimera negativ påverkan.
- 3) Utjämnar negativ påverkan genom att återskapa värdet i närområdet.
- 4) Ersätta genom åtgärder på annan plats eller av annat värde.

